

Evangelii gaudium – en glad avslutning på Trons år

I förra numret av *Signum* (8/2013) under avdelningen ”Informationer” fanns en översiktlig rapport hämtad från nyhetsbyrån *Kathpress* om påven Franciskus apostoliska exhortation *Evangelii gaudium*, (Evangeliets glädje). I skrivande stund har en dryg månad förflutit sedan skrivelsen offentliggjordes den 26 november 2013. Eftersom den kommenteras dagligen i både kyrklig och sekulär press, såväl positivt som negativt, får man konstatera att den väckt stor uppmärksamhet, vilket är ovanligt för den här sortens dokument. Nedan följer några kommentarer och reflektioner kring skrivelsen, där något från den allmänna diskussionen i pressen återges. Utöver detta bidrar jag med några egna iakttagelser och slutsatser.

Latinets *exhortatio* betyder uppmuntran, uppmaning, uppfordran, förmaning, appell, maning till handling, impuls att göra sitt bästa. I det här fallet stämmer nog ”uppmuntran” bäst med innehållet, som inte är förmanande utan i högsta grad entusiastiskt inspirerande utifrån en djup övertygelse. En exhortation drar samman vad som framkommit under en biskopssynod och anger några praktiska slutsatser för fortsatt handlande. Så är även fallet denna gång, åtminstone delvis, eftersom biskopssynoden i oktober 2012, då Benedictus XVI fortfarande var påve, hade som tema ”The New Evangelisation for the Transmission of the Christian Faith”. När skrivelsen vid offentliggörandet presenterades av monsignore Claudio Maria Celli, ordförande för Påvliga rådet för sociala kommunikationer, sades dock att *Evangelii gaudium* inte är ett postsynodalt dokument i vanlig ordning utan ett resultat av ”Trons år”. Avslutningen av Trons år den 24 november 2013 är också vad som anges som datering av skrivelsen före Franciskus undertecknande. Påven skriver även i inledningen att han utöver synodens resultat vill uttrycka sin egen mening om kyrkans evangelisation efter att ha rådfrågat en rad personer.

Han klargör att vad han skriver har en programmatisk betydelse och kommer att få viktiga konsekvenser. Det är hans förhoppning att katolska församlingar ska göra de ansträngningar som behövs för en pastoral omvändelse till förmån för evangelisationen, för man kan inte längre fortsätta som man gör nu. ”Endast administration är inte längre tillräckligt” (§ 25).

I inledningen anges följande teman som påven valt att behandla och som också kan avläsas i innehållsförteckningen:

- a) kyrkans reformer i hennes missionssträvanden
- b) frestelser som människor i pastoralt arbete möts av
- c) kyrkan, i meningen hela Guds folk som evangeliserar
- d) predikan och dess förberedelse
- e) de fattigas inkludering i samhället
- f) fred och dialog i samhället
- g) de andliga motiveringarna för mission.

Nytt och gammalt

Uppräkningen ovan kan tyckas klassisk, kanske till och med lite förutsägbar. Faktum är att påven rent innehållsligt egentligen inte kommer med något helt nytt men bygger vidare på teman, bilder och motiv, framför allt från Andra Vatikankonciliet, som varit nästan bortglömda under senare år, men nu alltså åter aktualiseras. Franciskus stöder sig på många citat från Bibeln och även på uttalanden från sina företrädare på påvestolen alltsedan Johannes XXIII och framåt. Också citat från Thomas av Aquinos *Summa theologiae* kommer ofta till användning. Det intressanta är emellertid urvalet av dessa källor. De inte tagna ur luften som

en sorts allmän legitimering av vad som sägs, utan de har alla en tydlig koppling till Franciskus vilja till förnyelse och reformer i kyrkan för att människor verkligen ska kunna leva i *Evangelii gaudium*, Evangeliets glädje.

Den långa skrivelsen (223 sidor i den engelska översättningen) är lättläst och har ett enkelt, centralt budskap som ständigt återkommer i olika former: det personliga mötet med Jesus Kristus i hans kropp, kyrkan, måste på ett naturligt sätt leda till att kyrkans folk med glädje ger budskapet vidare till andra. Medlen för detta är många, men det viktigaste är att det sker från hjärta till hjärta. Den personliga tron och hängivenheten är förutsättningen. Strategier, strukturer och administration betyder mindre, även om de också behövs.

Några exempel på källor

I inledningen skriver Franciskus att han i sin önskan att förnya kyrkan i hennes evangelisationsuppdrag använder sig av Andra Vatikankonciliet och särskilt *Lumen gentium* "Konstitutionen om kyrkan" som bas. Att kyrkan i Kristus är ett slags sakrament i världen (§ 1) är här en självklar utgångspunkt. Något som också anknyter till *Lumen gentium* är gudsfolkets betydelsefulla plats. Genom den heliga Anden besitter Guds folk ett trosmedvetande som inte kan vara felaktigt, även om det inte alltid uttrycks i ord. I kommentarer har sagts att Franciskus genom att lyfta fram gudsfolket har placerat lekmän och präster på samma nivå. Båda kategorierna är lika viktiga för budskapets spridning. För övrigt kritiserar påven en viss överdriven klerikalism som uppstått på sistone och som skapar en obalans i kyrkan.

Franciskus inbegriper även sig själv och påveämbetet när han skriver om behovet av omvändelse. Här tar han upp tråden från Johannes Paulus II:s encyklica *Ut unum sint* (1995) och dennes vädjan om hjälp att hitta ett sätt utöva påveämbetet på i en ny situation. Franciskus konstaterar att inte mycket har gjorts åt den saken. Han hoppas dock att biskopskonferenserna i enlighet med konciliet ska få en starkare ställning, även juridiskt och doktrinärt, och han menar att överdriven centralisering inte är till någon hjälp utan snarare ett hinder för kyrkans evangelisation.

Bland de bilder av kyrkan som man ofta träffade på under och strax efter konciliet men som nu förekommer mer sällan är "Guds folk på vandring". Kyrkan står inte stilla utan är i rörelse under Andens ledning. Kyrkans folk är pilgrimer. Orden "pilgrim" och "pilgrimsvandring" nämns i skrivelsen inte mindre än tretton gånger.

Ett annat uttryck, som plockas fram ur glömskan, är "att tyda tidens tecken". Det har en framträdande plats såväl i Paulus VI:s encyklika *Ecclesiam suam* (1964) som i *Gaudium et spes* "Andra Vatikankonciliet pastoralkonstitution Kyrkan i världen av idag". Första kapitlet i pastoralkonstitutionen börjar så här: "För att kunna fylla denna uppgift är det kyrkans plikt att ständigt rannsaka tidens tecken och att tolka dem i ljuset av evangeliet." Franciskus visar själv, särskilt i kapitlen två och fyra – om utmaningarna i dagens samhälle, respektive den sociala dimensionen av evangelisation – både att han är angelägen om att tillämpa uppmaningen att tyda tidens tecken och att han har god kännedom om vad som rör sig i den omvärld kyrkan befinner sig i. På sant jesuitiskt manér använder han sig här av förmågan till urskillning.

Den påvliga skrivelse som har mest likheter med *Evangelii gaudium* är *Evangelii nuntiandi* (1975), Paulus VI:s apostoliska förmaning "Om evangeliets förkunnelse i dagens värld". Med tanke på att båda påvarna behandlar i stort sett samma ämne är likheterna inte förvånande,

men nära 40 år har förflutit sedan 1975 och världen är mycket annorlunda 2014. Motiveringarna för evangelisation är dock likartade och därför citerar Franciskus *Evangelii nuntiandi* femton gånger. Liksom i skrivelsen från 1975 betonar påven att evangeliets huvudperson, Jesus, är den förste och störste förkunnaren. I ett antal bibliska exempel visar han på hur Jesus bar sig åt i kontakten med människor. En annan sak som också återfinns i *Evangelii nuntiandi* är att evangeliet först och främst förkunnas av den kristna människan själv, genom hennes liv och exempel.

Ömsesidig kritik

Påven Franciskus riktar i skarpa ordalag kritik mot det rådande ekonomiska systemet, där markanden har en absolut makt, vilket får till följd att människor utesluts från samhället. Konsumtionshysterin och pengarnas dominans har lett till ett modernt avgudereri, likt guldkalen i Andra Moseboken, och att människans värde förringas. Franciskus efterlyser en politisk ändring av det ekonomiska systemet, så att vi får en ekonomi som tjänar det gemensamma goda och att människor inte exkluderas.

Han skriver också mångordigt om att kyrkan måste stå på de fattigas sida (*preferential option for the poor*), ett ämne han ofta återkommit till också i andra sammanhang. Gud blev själv fattig för vår skull och de fattiga har en särskild plats hos Guds folk. Evangelisationen har en klar social dimension. Om man försummar de fattiga blir evangeliet bara tomma ord, säger påven.

Vissa politiker och ekonomer har reagerat på Franciskus uttalanden om ekonomi och fattigdom. De menar att han ger sig in på områden han inte begriper sig på och att det vore bättre att han höll tyst. En och annan rik amerikansk katolik har till och med hotat att dra in sitt ekonomiska stöd till kyrkan. I sitt energiska värnande om de fattiga försummar påven de rika, anser dessa. Konservativa grupper har till och med anklagat påven för att vara marxist. På sitt humoristiska sätt har han besvarat anklagelsen så här: ”Marxistisk ideologi är fel. Men jag har träffat många marxister som är goda människor, så jag tar inte illa upp.”

Evangelii gaudium är inte en skrivelse om ekonomi utan om kyrkans ansvar för evangelisation i dagens värld sådan den ser ut. Det är uppenbart att påven inte kan något om ekonomisk teori, men han har vistats i Argentinas slumområden och det är den erfarenheten som utmanat honom att ta till orda. Påven Franciskus är inte den ende religiöse ledaren i världen som yttrar sig i dessa frågor. Han är i gott sällskap bland andra ledare för världsreligionerna. (Se *Signum* 4/2013 ”Interreligiös dialog för socialt ansvarstagande”. A *Common Word. Buddhists and Christians Engage Structural Greed.*)

En helt annan typ av kritik gäller kvinnors funktioner och plats i kyrkan. I samband med lekfolket i kyrkan nämner påven även kvinnorna och menar att deras närvaro i kyrkan måste bli tydligare i beslutsfattande organ och sociala strukturer. Därefter skriver han dock att prästämbetet fortsättningsvis måste vara reserverat för enbart män och att denna fråga inte är öppen för någon diskussion. Detta är ett av de få ställen i skrivelsen då man som läsare ställs inför en stängd dörr. De som hade hoppats på att kyrkans reformer även skulle inbegripa öppnandet av prästämbetet för kvinnor har uttryckt besvikelse och kritik över att påven säger stopp i den frågan.

Ny evangelisation

Som redan nämnts hölls alltså hösten 2012 en biskopssynod med den nya evangelisationen som tema. Ett påvligt råd har tidigare inrättats för den nya evangelisationen. Det var Johannes

Paulus II som lanserade själva termen. Vi är många som trots ansträngningar inte riktigt förstått vad det handlar om, förutom att något måste göras för att den kristna tron åter ska få fäste i områden där den knappast längre praktiseras. Med *Evangelii gaudium* har Franciskus både breddat och fördjupat den nya evangelisationen, så att denna också omfattar socialt liv och får sin näring genom förnyelse och reformer i kyrkan. Varje kristen som tar Franciskus på orden blir på så vis inbegripen. Han säger själv för övrigt att varje autentisk form av evangelisation alltid är ”ny” (§ 13).

Pastoralt tilltal

Det som definitivt är nytt i *Evangelii Gaudium* är påvens personliga uttryckssätt som är enkelt och lätt att förstå. Samtidigt är det djupt och långt ifrån banalt. Franciskus skriver ungefär som han predikar på morgnarna i sitt gästhem, enkelt och rakt på sak. Då och då kostar han på sig små humoristiska exempel, som när han påminner prästerna om att biktstolen inte är en tortyrkammare, utan snarare en plats där den biktande bör få möta Guds barmhärtighet. Hans pastorala sensibilitet är välkänd och det pastorala tilltalet kommer tydligt fram även skriftligt. Ibland får man som läsare en känsla av att man sitter och talar med en retreatledare som ger vägledning och goda råd. En exhortation är till formen ett auktoritativt dokument från kyrkans läroämbete, men påven har en mycket ödmjuk framtoning när han förklarar att han inte har någon ambition att leverera några uttömmande analyser, men ändå skulle vilja dela med sig av några erfarenheter som han hoppas kan komma till nytta. – Trots sina 77 år lyckas han förmedla en ungdomlig entusiasm och fräschhet inför en mycket avgörande uppgift.

Han gör vad han kan för att hålla kyrkans portar öppna för alla. Ordet ”barmhärtighet” förekommer mycket ofta, medan han är mer reserverad gentemot alltför högt ställda krav och inadekvata tillrättavisningar.

Min enda invändning mot skrivelsen är att den är för lång och onödigt mångordig. Vissa långa avsnitt skulle ha vunnit på att stramas upp lite. Ändå får man hoppas att många läser detta visionsdokument. Biskopar runt om i världen har ivrigt uppmanat de troende att studera det. Studiet kan göras på olika vis, i studiecirkelform, eller som personlig läsning, ett kort avsnitt om dagen.

Det kan tilläggas att exhortationen också rönt ett ekumeniskt intresse. Kyrkornas Världsråds generalsekreterare, norrmannen Olav Fykse Tveit, har meddelat att rådets personal i januari har planerat in en särskild studie- och samtalsdag kring skrivelsen.

Lärodokument brukar inte precis lämpa sig som så kallad andlig läsning, men jag tycker faktiskt att *Evangelii gaudium* kan ingå i den kategorin. Läsoplevelsen motsvarar titeln. Man blir glad och upplyft.

Katrin Åmell

Evangelii gaudium kan läsas på länken

http://www.vatican.va/holy_father/francesco/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium_en.html

samt i den tryckta boken

Francis, *Evangelii Gaudium. Apostolic Exhortation*. St Pauls Publishing, London 2013. 223 s.